

DE GÅDEFULDE Vikingeborge

Af Olaf Olsen

De store geometriske ringborge – Trelleborg ved Slagelse, Aggersborg ved Limfjorden, Fyrkat ved Hobro og en borg, der engang har ligget på Nonnebakken i det centrale Odense – er vel nok de mærkeligste fortidsminder, der er bevaret på dansk grund. De er i hvert fald de mest danske. Trods flittig eftersøgning er der endnu ikke fundet tilsvarende anlæg uden for Danmark, og der er ikke umiddelbart noget, der tyder på, at det vil ske. Vi må tro, at vi står over for en borgtype, der har fundet sit højeste udviklingstrin i Danmark og i denne skikkelse kun har været anlagt her.

Jeg kalder disse borge for geometriske, fordi de er udstukket i terrænet efter geometriske principper og med en mageløs præcision, der forudsætter en betydelig matematisk indsigt hos deres bygmestre. Mest påfaldende er det, at den ringvold, der omslutter borgpladserne, danner en helt præcis cirkel, på Fyrkat og Nonnebakken med en indvendig diameter på 120 meter, på Trelleborg 137 og på Aggersborg hele 240 meter, målt ved ringvoldens indre fod. Der er således tale om meget store anlæg, hvad der har gjort det ekstra vanskeligt, men altså ikke umuligt, at leve op til kravet om fuldstændig præcision. Hvor terrænet gør det hensigtsmæssigt, følges ringvolden på ydersiden af en voldgrav, og på Trelleborg har der desuden været en forborg, skærmet af en mindre vold og grav, der over en lang strækning følger et cirkelslag, som med samme store nøjagtighed er udmålt fra ringvoldens centrum.

Som kongerne bød

*Trelleborg set fra øst.
Nationalmuseet.*

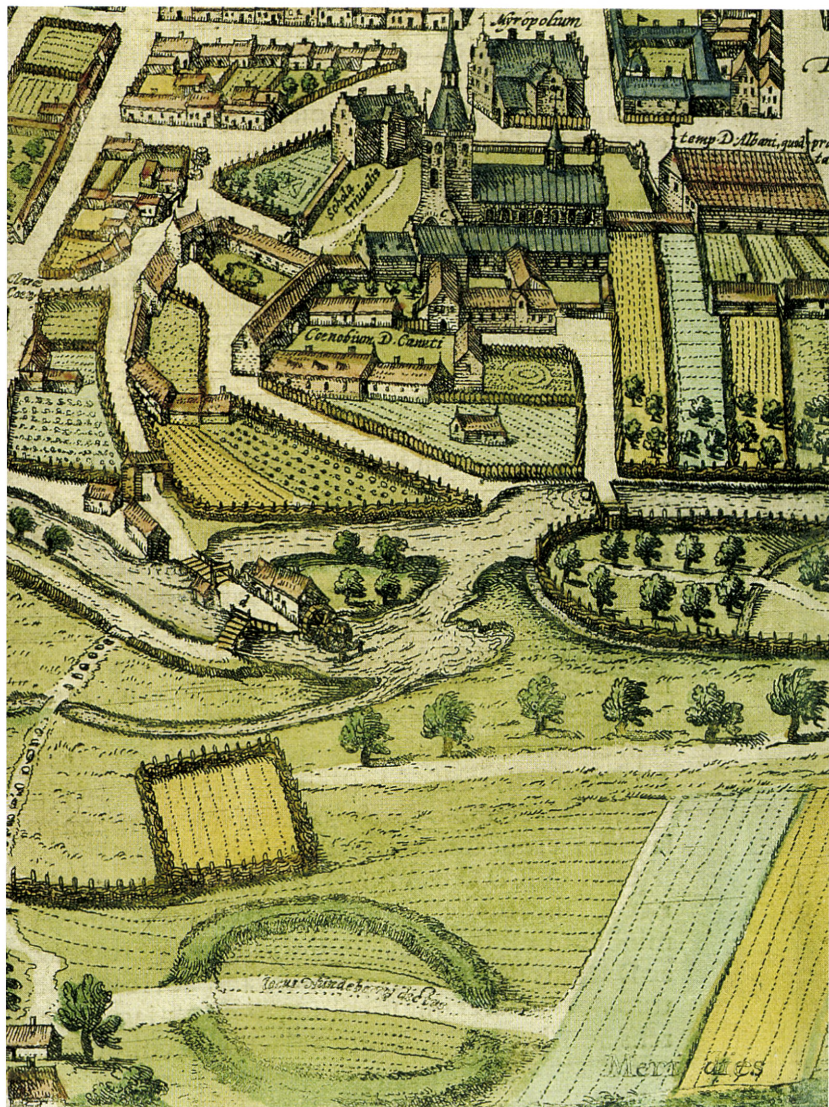

Geometrien indskrænker sig ikke til voldsystemets cirkler. Ringvolden var mod de fire verdenshjørner gennembrudt af porttunneler, hvorfra der udgik snorlige gader tværs over borgpladsen, en mellem nord- og sydporten, den anden mellem øst- og vestporten. Vejene krydsede hinanden i borgens centrum og delte borgen i fire lige store dele. I hver af disse fjerdedele har der ligget en karré, dannet af fire ens huse omkring en kvadratisk gård. Disse huse, der også var udmålt med stor præcision, var hen ved 30 meter lange og havde som tidens andre storhuse krumme langvægge. Der var således i alt 16 store huse i hver borg, dog 48 i det vældige Aggersborg, hvor der var plads til tre karreer i hver fjerdedel af borgpladsen. På Trelleborg var der ydermere 15 store huse i forborgen; de var ikke anbragt i karreer, men lå ved siden af hinanden med akser, der peger direkte mod borgens centrum.

Alt dette véd vi fra arkæologiske udgravninger. Borgene selv er der næsten intet levnet af. Mest er der på Trelleborg, hvis store jordvolde endnu stort set var intakte, da arkæologen Poul Nørlund i 1930'erne og 40'erne foretog en fuldstændig udgravning af voldstedet og som den første erkendte det, som herefter kaldtes Trelleborg-systemet, der tegnede sig som et gigantisk mønster i terrænet, dannet af tusinder af stolpehuller fra borgens for længst forsvundne træbyggede huse, fra borgpladsens træbrolagte gader og fra jordvoldenes beklædning med tømmer. Disse stolpehuller blev efter udgravningen markeret med udstøbte betonpæle, så de besøgende kan danne sig et indtryk af anlæggets monumentale karakter. Til yderligere forklaring af anlægget byggede en anden af Nationalmuseets medarbejdere, arkitekten C.G. Schultz, allerede i 1940'erne en rekonstruktion af et borghus foran indgangen til voldstedet, og der er for nogle år siden uden for borgen indrettet et museum, hvor fundene fra udgravningerne opbevares og forklares. Ingen kan i dag forlade Trelleborg uden at være blevet både imponeret og betaget af det storslåede borganlæg.

De tre andre anlæg af Trelleborg-typen blev alle undersøgt af C.G. Schultz. På det store Aggersborg, hvis ringvold kun anedes svagt i terrænet, udgravede han dele af volden og graven og næsten halvdelen af borgpladsen. På Fyrkat, hvor volden også næsten var udjævnet, nåede han før sin død i 1958 at udgrave ti af de 16 huse. Her blev ringvolden genskabt – eller skulle man sige markeret – ved hjælp af de nedskredne og udpløjede jordmasser, og der blev som på Trelleborg støbt beton i stolpehullerne. En fjerdedel af borgpladsen blev dog efterladt urørt af hensyn til fremtidig forskning. Også Fyrkat, der ligger smukt i landskabet vest for Hobro, er blevet et yndet udflugtsmål. Fundene fra udgravningerne er udstillet på Sydhimmerlands Museum i Hobro, og foran borgen er der som på Trelleborg bygget en rekonstruktion af et af borgens 16 huse i fuld størrelse, denne gang

Borganlægget på Nonnebakken i Odense.
 Håndkoloreret eksemplar af stik offentliggjort 1593
 af Georg Braun og Franz Hogenberg.
 Det Kongelige Bibliotek.

af arkitekt Holger Schmidt, der i flere henseender har kunnet revidere opfattelsen af husets opbygning, baseret på den nye viden, som udgravningerne på Fyrkat og genudgravninger på Trelleborg har givet.

Vanskeligst var undersøgelserne af borganlægget på Nonnebakken i Odense, der med sin beliggenhed i et tæt bebygget område er totalt usynligt i dag. Her blev C.G. Schultz ledt på sporet af et prospekt af Odense by fra 1580'erne, der viser en stor ringvold midt i byen, og af ældre fund af smykker og mønter fra vikingetiden på området. Trods de ugunstige vilkår for undersøgelsen kunne det konstateres, at borgpladsen har haft nøjagtigt den samme diameter som Fyrkat, og at volden og voldgraven er udstukket med samme geometriske præcision. Slægtskabet med de øvrige trelleborge er uomtvisteligt. Men alle spor af bebyggelsen på borgpladsen er gået tabt, de sidste ved en ukontrolleret bortgravning af borgbankens top og resterne af ringvolden så sent som i 1911.

Det bør også fortælles, at man i byen Trelleborg i Skåne – navnet er jo bestikkende – for få år siden har lokaliseret og udgravet rester af en stor ringborg fra vikingetiden. Borgen, som man nu har rekonstrueret en del af, har haft nogenlunde samme størrelse som Fyrkat, og der har været fire porte i volden. Men ringvolden savner den perfekte cirkelform, som vi møder på trelleborgene vest for Øresund, og der har ikke været nogen karrébebyggelse på borgpladsen. Et Trelleborg i *vor* forstand er der altså ikke tale om, og

dette i øvrigt meget betydningsfulde fund på gammel dansk område vil derfor ikke få plads blandt de borge, som er emnet for dette bidrag.

Der er dog andre muligheder i Skåne, deriblandt en ringvold i Borgeby ved Lund, der synes at være af samme alder som vore trelleborge. Men her må vi afvente nye arkæologiske undersøgelser. Ringborge er nemlig i sig selv ikke en sjældenhed. Den runde form er yndet i oldtidens befæstningskunst, fordi den giver borgpladsen det største areal i forhold til voldens omkreds. Men de fleste runde borge er kun tilnærmelsesvis cirkulære. I anlæg fra vikingetiden har vi indtil videre kun mødt trelleborgenes præcise cirkelform ét andet sted i Nordeuropa, ved Hollands og Belgiens nordsøkyst, hvor den bedst undersøgte af rundborgene, Souburg på Walcheren ved Schelde-flodens munding, har haft fire porte og vejkryds i centrum, ganske som vore borge har det. Souburg er anlagt som værn mod vikingeovertagelse hen ved 100 år før Trelleborg blev bygget, og det kan meget vel være her, de danske borges bygmestre har hentet inspirationen til ringborgenes udformning. Men indvendigt har borgen i Souburg ikke haft de danske borges afklarede bebyggelsesmønstre. Karreerne med de store ens huse er øjensynligt en dansk videreudvikling af borgtypen, opfundet til brug i trelleborgene, og husene i de danske borge er også uden udenlandske forbilleder. Både i deres anlæg og udførelse er de helt klart et produkt af datidens danske byggeskik.

Opførelsen af de store borge har krævet en formidabel indsats af mennesker og materiale, og de må have gjort et voldsomt indtryk i deres samtid. Så meget mere påfaldende er det, at de er forsvundet uden at sætte sig de ringeste spor i den skriftlige overlevering. De er ikke nævnt med et ord i nogen skriftlig kilde fra vikingetiden, hverken i Danmark eller udlandet, og heller ikke de lidt yngre forfattere omtaler dem. I Adam af Bremens ganske omfattende beskrivelse af Danmark fra o. år 1070 vil man lede forgæves efter blot en antydning af, at der har været sådanne borge, og selv om de nok må siges at høre hjemme blandt danernes større bedrifter, kendes de hverken af Saxo eller af andre danske historikere fra 1100-årene.

Når vi skal forsøge at forklare meningen med disse borge, er vi derfor helt afhængige af den viden, vi kan få ved at studere borgene selv og tolke de arkæologiske observationer og fund, der er blevet gjort ved udgravningerne. Og det er heldigvis ikke så lidt, der kan fortælles på denne måde.

Allerførst bør der dog falde nogle ord om det, vi endnu ikke véd. Vi må erkende, at der foreligger den mulighed, at der har været flere borge af slagsen rundt om i Danmark.

Både Aggersborg og Fyrkat var jo næsten helt udpløjede, og havde det ikke været for det gamle prospekt af Odense by i fugleperspektiv, ville man formentlig aldrig have erkendt eksistensen af borgen på Nonnebakken, hvis navn alene henviser til et kloster, der senere blev bygget på stedet. Både i det opdyrkede land og i andre gamle danske byer kan der sagtens skjule sig flere trelleborge.

Men vi må selvsagt nøjes med at befatte os med den viden, vi har i dag. Og den viser under alle omstændigheder, at der fandtes borge af typen både i Jylland, på Fyn og i Sjælland, dvs. spredt over det meste af riget. Og da de fire borge i princippet er opbygget på samme vis og har så mange indbyrdes ligheder, tør vi drage den konklusion, at de alle er opført på nogenlunde samme tid, og at de har haft én og samme bygherre. Det kan under disse omstændigheder kun være én person: Danmarks konge.

Men hvilken konge? Tidsfæstelsen af borgene voldte i begyndelsen problemer. Den måtte ske ved hjælp af de fund af datérbare genstande, der blev gjort ved udgravningerne, og det var vanskeligt, også fordi der i de fleste borge havde været bebyggelse på stedet både før og efter borgens tid. De første forsigtige skøn på Trelleborg tilsagde en bred datering mellem årene 950 og 1050, med tyngdepunktet omkring år 1000 eller måske lidt før. Først for tyve år siden, i 1979, kunne man ved hjælp af den revolutionerende nye dendrokronologiske dateringsmetode angive et helt præcist årstal for opførelsen af en af borgene. Bevaret tømmer fra Trelleborg viste, at denne borg i sin helhed måtte være bygget i år 980 eller 981. I de øvrige borge er der ikke fundet tømmer, der tillader en så nøjagtig tidsfæstelse, men fundene her peger i samme retning, og ret mange års forskel kan der ikke være mellem borgene. Og så bør det tilføjes, at de alle synes at have haft en meget kort levetid. Det er nemlig påfaldende, at der ikke noget sted er spor af reparationer af husene, hvis jordgravede stolper var yderst sårbare over for råd. Både Trelleborg og Fyrkat synes at være gået til grunde ved brand, og i hvert fald på Trelleborg er dette næppe gået fredeligt til. Fællesgrave med granvoksne mænd på gravpladsen i forborgen taler for, at der har været kæmpet om borgen.

I 980 var Harald Blåtand Danmarks konge, og det er altså ham, vi må tillægge æren for borgenes opførelse, dog med et lille forbehold. Det danske kongedømme var ikke arveligt. Danmark var et valgrige, hvor det var folket, dvs. i realiteten stormændene, der ved kongens død udpegede den nye konge blandt kongeslægtens medlemmer. Det var derfor ikke ualmindeligt, at magtfulde konger sikrede arvefølgen ved at lade deres ældste søn kåre til deres medkonge. Harald kan derfor have delt kongeværdigheden med sin søn Svend

Tveskæg. Ved Danevirke har en kong Svend sat en runesten over en af sine hirdmænd, der havde fundet døden ved Hedeby. Denne kong Svend kan dårligt være andre end Svend Tveskæg. En anden runesten fra egnen er rejst af en kriger, der kalder sig Svends hirdmand, over en fælle, som var faldet ved belejringen af Hedeby. Krigen, der omtales her, var antagelig tilbageerobringen af Hedeby fra tyskerne i året 983, og hvis det er tilfældet, må Svend på dette tidspunkt have været sin fars medkonge. Han kan derfor også have haft en finger med i spillet og måske mere end det, da trelleborgene blev bygget.

Bortset fra det vældige Aggersborg, der ligger ved Limfjordens bred, er borgene anlagt lidt inde i landet, men dog ved sejlbare åer. Søvejen kunne man ikke undvære. Det var både den vigtigste trafikåre og den altdominerende transportvej i datidens Danmark, og det var frem for alt søen, vikingerne betjente sig af, når de drog i krig.

Borgenes fæstningsværker var stærke og velgennemtænkte. Her er ikke sparet på noget. Ringvolden var i det store og hele opbygget af stablede græstørv, skrællet af mange tønder land god madjord, og holdt på plads af en yderfront med både lodretstillede og skrå palisader af kraftigt egetømmer, der var forankret med bjælker, som rakte dybt ind i voldlivet. Dette har krævet kolossale mængder tømmer, og set udefra har volden fremtrådt som en kæmpemæssig trækasse.

Øverst må volden have været kronet af et kreneleret brystværn, som forsvarerne kunne dække sig bag. Hele ringvolden kunne forsvares under ét, fordi de fire porte ikke gennembrød den, men var anlagt som tunneler gennem volden. Portenes store antal og deres kompasrette placering mod de fire verdenshjørner virker umiddelbart uforståelig, fordi kun en eller højst to af de fire porte har haft vejforbindelse udefra, og i flere af borgene vender nogle af portene ud mod et ufarbart terræn. Men dette er i virkeligheden en raffineret forsvarteknisk detalje. Mellem vold og grav er der nemlig en afstand på op til en halv snes meter, og en fjende, der havde forceret graven og derefter forsøgte at bestige volden, ville kunne klemmes inde på den smalle jordstrimmel mellem vold og grav ved udfald fra de to nærmeste porte.

Ringvoldens omkreds var på Fyrkat godt 400 meter, på Aggersborg det dobbelte, og der skulle selvsagt mange mand på volden, når så store anlæg skulle forsvares effektivt mod en talstærk fjende. Men der var god plads til mandskabet i de mange store huse på borgpladsen, der fra første færd synes at have været indrettet til beboelse, også selv om det ser ud til, at en stor del af husene fortrinsvis blev anvendt til sekundære formål som værksteder og oplagsrum.

Borgenes beboere lærer vi at kende på gravpladserne. På Fyrkat var der omkring 30 grave, på Trelleborg var der begravet 157 mennesker, men heraf lå nogle i fællesgrave med faldne krigere, mens andre kan stamme fra den bebyggelse, der var på stedet før borgen. Fyrkats grave er derfor mere oplysende, hvad borgboerne angår, og vi kan her konstatere, at der findes både mænd, kvinder og børn, og at ligene på kristen vis ligger med hovedet i vest og fødderne i øst. Dog var der gravgaver i henved en trediedel af gravene; vi befinder os tydeligvis i overgangstiden mellem hedenskab og kristendom.

Fundene på borgpladserne var påfaldende få. Det kan til dels skyldes, at bosættelsen i borgene har været kortvarig, men en del af forklaringen er muligvis den, at der har hersket orden og disciplin derinde. Der er blevet fejret godt og grundigt i husene. Men sammenligner man fundgenstandene fra borgene med det materiale, der findes ved udgravninger i samtidige byer og landsbyer, er der iøjnefaldende forskelle. Som næsten altid er det keramik fra husholdningen, der er den største fundgruppe. Men medens der alle andre steder næsten udelukkende findes lerkarskår, er der i borgene et kraftigt indslag af skår fra kostbare gryder af klæbersten, der var importeret fra Norge, hvor karrene ligefrem blev skåret ud af årer i fjeldene. På Fyrkat blev der fundet i alt 304 lerkarskår, men også hele 172 skår af husholdningskar af klæbersten, og på Trelleborg var der skår fra mindst 45 klæberstensgryder. Til sammenligning blev der i den store udgravning ved foden af volden i vikingetidens Århus fundet 7100 lerkarskår, men kun 65 skår af klæbersten – altså mindre end et for hvert hundrede fund af lerkarskår. Heraf kan vi slutte, at borgenes beboere hørte til i samfundets top, hvor man dyrkede den finere madlavning og ikke affandt sig med, at middagsmaden brændte på i jammerlige lerpotter. I øvrigt blev der i et af husene på Fyrkat fundet en stor portion rug af høj kvalitet, som må være importeret langvejs fra, antagelig helt fra Ukraine.

Et andet usædvanligt træk er forekomsten af et meget stort antal små hvæssesten, ligelædes importstykker fra Norge. Af dem er der alene på Fyrkat fundet ikke mindre end 245. Også her kan vi sammenligne med den langt mere fundrige udgravning i Aarhus, hvor der ialt kun blev optaget 38 hvæssesten i lagene fra vikingetiden og den tidlige middelalder. En del af hvæssestenene på Fyrkat har sikkert været anvendt i de smedier, der er spor af i borgen, men jeg tror, at de fleste har tilhørt beboere i borgen, som har brugt dem til at holde deres våben blanke og skarpe.

At borgene var befolket med krigsfolk, behøver vi ikke at betvivle. Et almindeligt by- eller landsbysamfund ville ikke kunne indordne sig under anlæggenes snærende regulari-

tet. Men hvem var disse krigsfolk? Og hvad var de der for? Poul Nørlund, der udgravede Trelleborg, udkastede den tanke, at det kunne være krigerkongen Svend Tveskæg, der byggede borgene som samlings- og uddannelseslejre for de vikinger, der fra o. år 1000 i stort tal hærgede i England, og som gjorde Svend til engelsk konge i 1013, året før han døde. Han påpegede, at hvert af de store huse ville kunne rumme et langskibs besætning på måske 75 mand. Dette forslag har det fortrin, at det giver en forklaring på, hvorfor Aggersborg er så meget større end de øvrige trelleborge. Den mægtige borg, der mageligt kunne rumme besætningerne fra de tre andre borge, ligger jo ved Limfjorden, der var de danske vikingeflåders samlingssted og udfartsvej ved togter over Nordsøen. Over for dette er det blevet gjort gældende, at de genstandsfund, der er gjort i borgene, er helt uden engelske indslag og slet ikke afspejler de udbytterige togter i vest, hvad man ubetinget ville have ventet, hvis de var knyttet til erobringen af England. Og da borgene alle ligger ved vigtige færdselsstrøg i Danmark, har andre forskere fundet det mere nærliggende at rette blikket mod de hjemlige forhold og opfatte dem som tvangsborge, vendt mod den danske befolkning og anlagt af Harald Blåtand, der »vandt sig al Danmark og Norge og gjorde danerne kristne«, som det siges på den store Jellingesten. Både rigssamlingen og kristningen kunne fremkalde en stærk opposition inden for riget, og tilhængere af tvangsborgsteorien har hæftet sig ved, at alle fire borge ligger uden for Jellingekongernes sydjyske kerneområde, dvs. i landsdele, hvor Harald Blåtand i særlig grad kunne forvente at møde modstand.

Andre debattører har peget på, at borgene kunne være rejst som beskyttelse mod angreb udefra. Der var således god grund til at frygte de ottonske kejsere i Tyskland, der allerede havde lagt en stor del af Europa under sig, og som i 974, altså kun seks år før Trelleborgs opførelse, havde erobret Hedeby ved et regulært krigstog. Blandt rigets fjender kunne man også tælle vikinger fra Norge, der ikke undså sig for at foretage plyndringstogter i det danske kystland, således som det vides fra bloddryppende skildringer i samtidige skjaldedigte. Det store Aggersborg kunne da forklares som base for den danske konges hævding af herredømmet over Norge. Det er også foreslået, at borgene var prestigeprojekter, bygget af Harald Blåtand som regionale magtcentre og til fremstilling af håndværksprodukter til kongemagtens eget brug.

Når man skal tage stilling til disse forskellige teorier, bør man holde i erindring, at de ikke udelukker hinanden. Borgenes bygherre kan udmærket have haft flere formål i tankerne – ganske som kong Frederik III havde det, da han i 1660'erne byggede Kastellet i

København. Det skulle ikke blot forsvare byen mod svenskere og deslige, men havde også kanonstillinger, der var vendt mod byen for at medvirke til at holde københavnere i undersåttelig ro.

Foruden de seriøse forklaringsforsøg findes der også mere vidtløftige bud på borgenes anvendelse, som her blot skal nævnes om ikke for fuldstændighedens, så dog for fornøjelsens skyld. Det er således bl.a. forsøgt at tilskrive den tyske kejser æren for borgene; de skulle være bygget efter en i øvrigt ukendt tysk erobring af Danmark. Andre har med henvisning til borghusenes krumme langvægge ment, at borgene måtte være skibsværfter, og at husenes tage i virkeligheden var skibe, der ved vintertid var lagt med bunden opad – dette selv om det ville være umuligt at lodse skibe gennem de smalle porttunneller. Det er også blevet hævdet, at borgene var gigantiske templer for guden Tor, og selv rumvæsener er blevet bragt i forslag som bygherrer. En bog, der udpeger trelleborgene som landingspladser for UFOer, siges endog at være solgt i et større antal eksemplarer end de seriøse faglige publikationer om borgene.

Det har således ikke skortet på forslag til forklaring af de gådefulde borge. De taler jo til fantasien og har fået mange til at gribe pennen. Og det er efterhånden mere end et halvt århundrede siden, at debatten omkring dem begyndte. Diskussionen har også kunnet udvikle sig, fordi der i løbet af disse halvtreds år er foretaget nye udgravninger på alle trelleborgene og vundet megen ny viden om vikingetiden ved andre udgravninger og undersøgelser.

For mig at se er der især to forhold, der gør det betimeligt at vende problemerne omkring borgenes formål endnu engang. Det ene er den præcise datering af Trelleborg, som vi nu råder over. 980 – eller rettere 980-81. Det var de årstal, som dendrokronologerne præsenterede, da det var lykkedes for dem at tidsfæste tømmer fra Trelleborgs voldgrave. Denne datering måtte umiddelbart gøre tanken om borgenes direkte tilknytning til Englandstogterne problematisk. Ganske vist var der netop i året 980 atter vikinger på krigsstien i England, der på dette tidspunkt havde haft fred for den slags overfald i adskillige årtier. Syv skibe overfaldt Southampton. Men det var efter alt at dømme et privat røvertogt, som den danske kongemagt ikke havde andel i. De store englandstogter, som Svend Tveskæg siden hen engagerede sig så stærkt i, kom først for alvor i gang i løbet af 990'erne.

I 980 havde den danske kongemagt andre og langt mere påtrængende anliggender at beskæftige sig med. Hovedproblemet var som så ofte før og siden vore naboer i syd. Ved

erobringen af Hedeby i 974 havde tyskerne ikke blot tilegnet sig en luns af Danmark, men også berøvet den danske konge de betydelige indtægter, som han havde af handelen der. Den første og vigtigste opgave måtte derfor være at vinde Hedeby tilbage og gøre det klart for tyskerne, at de for fremtiden skulle holde sig fra dansk jord. Dette er den sandsynligste baggrund for den militarisering af Danmark, som satte ind med voldsom styrke i og omkring året 980.

Ved undersøgelser i de sidste årtier er det nemlig blevet klart, at opførelsen af borgene langt fra var de eneste store militære anlægsarbejder, som blev iværksat af den danske konge netop på dette tidspunkt. Flere nye dendrokronologiske dateringer har forbavset os ved at levere det samme årstal som Trelleborg, således især den 800 meter lange vejbro over Ravning Enge, hvor en gren af hærvejen eller oksevejen passerer Vejle ådal. Denne bro er ligesom borgene imponerende og perfektionistisk ingeniørkunst. Trelleborg-året 980 genfindes også i resultaterne af dateringen af flere mindre bro- og vejanlæg andetsteds i Jylland. Disse arbejder blev selvsagt ikke foretaget for oksedrivernes, endsige lokalbefolkningens skyld, men har skullet tjene til at forbedre mobiliteten og forsyningsikkerheden for hærstyrkerne. Og muligvis skal vi endda føje et endnu større anlægsarbejde – det største af dem alle – til de kongelige bedrifter i eller omkring Trelleborg-året. En ny kulstof-14-datering af Kovirke, der er en 6,5 km lang forsvarsvold, som udbygger og forstærker Danevirkes østlige flanke syd for Hedeby, peger netop på en opførelse i årene omkring 980, og selv om dateringer af denne art ikke kan angive præcise årstal, virker tidsfæstelsen ikke på nogen måde urimelig. Med sit snorlige forløb, den palisadeklædte front og den foranliggende spidsgrav bærer Kovirke så at sige trelleborgenes ingeniørofficerers stempel.

Denne imponerende opmarch af samtidige eller næsten samtidige anlægsarbejder har ikke blot forudsat tilstedeværelsen af en usædvanlig stærk styrende hånd og en fast organisation, men må også have mobiliseret en stor del af den danske befolkning – ganske mange til selve det fysiske arbejde ved opførelsen af anlæggene og endnu flere til leverance og transport af tømmer og proviant. Helt frivilligt er det næppe sket alle vegne, og de fleste steder har man utvivlsomt ømmet sig slemt ved de store udskrivninger af mandskab og materiale til byggerierne. Derfor må allerede omfanget af de iværksatte og gennemførte arbejder bevirke, at der sættes spørgsmålstegn ved teorien om borgene som en tvangsforanstaltning, rettet mod det danske folk. Hvis kongen havde haft store dele af sit folk mod sig, ville han givetvis ikke kunne gennemføre det enorme byggeprogram. Snarere er der,

som i sin tid ved opførelsen af det store Danevirke, tale om en fælles indsats til afværgelse af en truende trusel udefra.

Det andet vigtige nybrud i Trelleborg-forskningen angår den særlige hustype, der med kun ubetydelige variationer er fælles for alle borgene, hvor de tilsammen findes i ikke mindre end 106 eksemplarer, hver og én opført med den geometriske perfektion, der kendetegner alle dele af borganlæggene. Som det var skikken i vikingetiden, var det aflange bygninger med let krummede langvægge og deraf følgende krum tagryg, men medens taget på de gængse storhuse i vikingetiden blev understøttet af to rækker stolper, der stod frit inde i bygningen, små to meter fra langvæggene, optages trelleborghusets midterste del af en stor hal, som trods sin betydelige længde (ca. 18 meter) er helt uden sådanne stolper. Til gengæld findes ved hver ende af hallen et tværskillerum, som der indgår svære tagbærende stolper i, og huset indeholder tre rum, nemlig foruden den store hal et mindre, men dog henved seks meter langt rum ved hver gavl.

Sådanne huse var aldrig set før. Man måtte derfor tro, at hustypen var skabt specielt til kaserneformål i borgene, og det var netop forekomsten af den store hal, der fik Poul Nørlund til at foreslå, at hvert hus havde rummet besætningen på et langskib. Men så kom overraskelsen, ikke fra borgene selv, men i forbindelse med en serie systematiske udgravninger af jyske landsbytomter. Her er der siden 1970'erne til arkæologernes forbløffelse dukket det ene trelleborghus op efter det andet. Det har vist sig, at beboelseshusene i store gårdanlæg fra vikingetidens senere del både i størrelse, udformning og indretning svarede nøje til husene i vikingeborgene. Også de var omkring 30 meter lange, de havde buede langvægge, den store stolpefrie midthal og den samme tredeling med et mindre rum ved hver gavl.

Hvad vi i mange år opfattede som særlige militære bygninger, var altså i virkeligheden blot gentagelser af stuehuset i storbondens gård. Vi må derfor tro, at husene i borgene hver for sig har været beregnet til at skulle modtage en bondehøvding og hans følge af væbnede mænd. Her kunne de i sandhed føle sig hjemme. Hver mand vidste, hvor han skulle hænge kappen og sætte sig til bords, og hvor han havde sit sovested.

Den nye viden om husene betyder, at vi må revidere forestillingerne om, at der var proppet hele skibsbesætninger ind i dem. Vi behøver derfor ikke at regne med, at der hørte en besætning på måske 1000 krigere eller mere til hver borg. Mindre kunne gøre det. Det er nok klogt at lade være med at sætte tal på. Men vi kan fastslå, at de, der var der, boede godt og standsmæssigt. De hørte helt åbenbart til samfundets øvre lag.

Men hvem var de? Kunne det være de store jorddrotter, rigets ledende mænd, som sluttede op om deres konge ved at rykke ind i hans borge, når der var ufred i landet? Måske. Men det er lidt svært at forestille sig, at disse mænd, der besad stor politisk magt, skulle være særlig ivrige for at gøre den slags vagttjeneste. Ét var at gå i leding mod en opdukkende fjende eller at tage del i vikingetogter i det fremmede for at vinde ry og bytte, et andet at ligge ørkesløst i borgeleje i længere tid. Se blot, hvordan det gik Knud den Helige 100 år senere. Da han kaldte til leding, men lod flåden vente for længe i Limfjorden, gjorde den oprør, og det kostede kongen livet.

Det forekommer derfor mere sandsynligt, at borgene blev indrettet med henblik på at blive bemanded af kongens egne ombudsmænd, vel oftest højættede mænd med en fortid i hirden, der bestyrede de store ejendomme rundt om i landet, som var henlagt til kongeembedet eller gik i arv i kongeslægten. Det var mægtige mænd, som hver for sig kunne mønstre et stort væbnet følge, og som stod i et særligt troskabsforhold til den regerende konge og utvivlsomt også havde særlige militære forpligtelser over for ham.

Dette er dog mestendels gætteri. Og gætteriet bliver ikke mindre, når man skal forsøge at forklare, hvorfor de store borge så hastigt gik til grunde. Men få år efter, at de var bygget, rejste Svend Tveskæg oprør mod sin far, og den gamle Harald Blåtand døde kort tid derefter i landflygtighed i Venden. Måske var det allerede under disse kampe, at Trelleborg og Fyrkat gik op i flammer. Vi véd det ikke, men ét står fast: Der blev aldrig gjort noget forsøg på at rejse borgene igen. De havde udspillet deres rolle – hvis de da overhovedet nogensinde nåede at gøre gavn efter deres hensigt.

De prægtige borge, der var så mageløst udtænkte, og som var bygget med stort talent og med en enorm indsats af mennesker og materiel, blev kun en parentes i Danmarkshistorien. Det er stadig gåderne, der dominerer, når vi beskæftiger os med dem, men opdagelsen og udforskningen af de fire trelleborge har dog ændret vor opfattelse af vikingetidens kongemagt fundamentalt og åbnet vore øjne for, at der lå andet og mere end udfoldelsen af rå kraft i vore forfædres bedrifter.